

YUNAN İŞGALİ ÖNCESİ İZMİR VE ÇEVRESİNDE RUM FAALİYETLERİ

Süleyman TEKİR*

Öz

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile Yunanlıların uzun yıllardır bekledikleri fırsat karşılımlarına çıktı. Mütarekeye göre, Osmanlı Devleti'nin orduları terhis edileceği için Anadolu'da güvenlik zafiyeti ortaya çıkacaktı. Böylece Rumlar, İzmir ve çevresindeki emellerini kolayca gerçekleştirebileceklerdi. Mütarekenin 7. maddesine göre güvenlik zafiyeti yaşanan bölgelere İtilaf Devletleri müdahale edebilirlerdi.

İzmir'de yaşayan Rumlar, beşinci kol faaliyetlerinde kullanılmak için uzun süredir kilise, okul ve basın aracılığıyla hazır hale getirilmişti. Durumdan faydalanmak isteyen Rumlar, İzmir'in asayişini bozarak güvenlik zafiyeti çıkartmak için faaliyete başladılar. Rum teşkilatları ve metropolithane bu sürecin en büyük destekçileriydi. Rum çeteleri özellikle kıyı şeridinde köy basma, adam kaçırmaya, yol kesme gibi faaliyetlerle Türk ahaliyi bölgeden uzaklaştırmaya çalıştılar. Şehir merkezinde ise her fırsatta gösteri ve taşkınlık yapmaktan geri durmadılar.

Yunanistan hükümeti ise Salib-i Ahmer/Kızılhaç adı altında bölgeye, silah ve cephane sevk etti. İzmir'deki Türk idaresi ilk günlerden itibaren olayın mahiyetini anlamasına rağmen İstanbul'dan yapılan müdahalelerle sürekli olarak idareciler değiştirildi. Bu durum karşısında Rum teşkilatları ile etkili bir mücadele yapılamadı.

Bu çalışmada; Mondros Mütarekesi'ni takip eden süreçte İzmir ve çevresinde Rumlar tarafından İtilaf Devletleri'nin müdahalesini sağlamak için yapılan faaliyetler arşiv belgeleri ışığında ele alındı.

Anahtar Kelimeler: Rum, Yunan, İzmir, Asayiş, Çete, Kızılhaç.

* Dr. Öğr., Üyesi, Sinop Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
(stekir@sinop.edu.tr), (<https://orcid.org/0000-0001-5862-2548>).

GREEK ACTIVITIES IN AND AROUND IZMIR BEFORE THE GREEK OCCUPATION

Abstract

With the Armistice of Mudros that was signed on 30 October 1918, Greeks found an opportunity for which they had been waiting for long years. Since the Ottoman Empire's armies would be discharged according to the Armistice, a vulnerability of security would occur in Anatolia. Thus, Greeks would be able to accomplish their purposes in and around Izmir. Pursuant to article 7 of the Armistice, the Allied Powers were entitled to intervene in regions where such a vulnerability occurred.

For a long time, Greeks living in Izmir had been prepared via churches, schools and journalism to be used in fifth column activities. In order to exploit the situation, they began activities for creating a vulnerability of security by disturbing the public order of Izmir. Greek organisations and the metropolitan bishop's church were the biggest supporters of this process. Greek gangs tried to drive Turkish community away from the region by village raids, kidnappings, forestalling, etc. especially on the coastline. They also made demonstrations and rampages in downtown at every opportunity.

The Greek government sent Greek gangs, arms and ammunition to the region under the name of the Red Cross. Although the Turkish administration in Izmir understood what was going on from the first days, administrators were replaced continuously by interventions made from Istanbul. Therefore, it was not possible to make an effective struggle against Greek organisations.

Drawing on archival documents, the current study addresses the activities carried out by Greeks in and around Izmir for ensuring an intervention by the Allied Powers in the process that followed the Armistice of Mudros.

Keywords: *Greeks, Izmir, Public Order, Gang, Red Cross.*

Giriş

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'ni takip eden süreçte, mütareke koşullarından yararlanmak isteyen Yunan hükümeti savaş yıllarından itibaren planladıkları teşkilatlanma çalışmalarını Anadolu'da yaşayan yerli Rumlar vasıtasıyla hayata geçirmeye başladı. Yunanlılar basın aracılığıyla "Bizans'ın mirasına" sahip çıkacaklarını dile getiriyorlardı. Rum yanlısı neşriyatlarda Yunanistan'ın İzmir ve İstanbul üzerinde hak sahibi olduğu iddialarına sıklıkla yer verilmeye başlanmıştı. Rumlar, Anadolu topraklarındaki emellerine ulaşabilmek için iki amaç gözetiyorlardı. Öncelikli olarak Batı Anadolu'da Rumların çoğunlukta olduğunu ispat etmeye çalışacaklardı. İkinci olarak teşkilatlandırdıkları Rumları kullanarak başta İzmir, Aydın ve Çanakkale

bölgelerini içerisine alan Batı Anadolu'da karışıklık çıkartarak Yunan işgaline zemin hazırlanacaktı.¹

Mütarekeyi takip eden günlerde Fener Rum Patrikhanesi *Sen Sinod Meclisi Mukaddes Nizamnamesi'ni* ikinci plana atarak doğrudan doğruya Yunanistan Başbakanı Venizelos'un temsilcisi gibi siyaset sahasına atıldı. Patrikhane'nin mevcut yapısıyla istedikleri başarıyı yakalayamayacaklarını iyi bilen Venizelos, milyonlarca drahmiiyi yapılacak teşkilatlanmada kullanılmak üzere Patrikhane'ye göndermişti. Sağlanan maddi kaynakla Anadolu'daki hedeflere daha kolay ulaşılabilecekti.² Hemen faaliyete geçen Patrikhane, cismani ve ruhani meclisin kararıyla Osmanlı Devleti ile var olan tüm irtibatını kesti. Rum okullarında okutulmakta olan Türkçeyi ise resmen kaldırdı. Kendilerinin hamileri olarak gördükleri İtilaf Devletleri temsilcilerine her gün müracaat etmek suretiyle Rumların mağdur olduklarını iddia etti. Aynı zamanda dini etkisini kullanarak halkı galeyana getirme yolunu tercih etti. Girit'ten getirdiği altmış kişilik jandarma birliği ile Patrikhaneyi koruma altına aldığı gibi İstanbul'un fethinden önce Bizans tarafından kullanılan bayrak da Patrikhaneye çekildi. İzmir, Amasya, İnöz, Çanakkale ve Trabzon metropolitleri çağrılarak ruhani meclise geçici üye olarak kaydedildi. Amerika ve Yunanistan başta olmak üzere önceki yıllarda göç eden Rumların yeniden İzmir ve Trakya bölgelerine dönmeleri için propaganda faaliyetine girişildi.³ Rumlar, devlet içerisinde yaşayan diğer unsurlar ile karşılaştırıldığında daha ileri gidiyorlardı. Özellikle İzmir'den gelen Rum Metropoliti, Galata'da bulunan bir kilise etrafında toplananlara Ayasofya'ya çekecekleri Yunan bayrağının takdisi için merasimler yaptırıyordu.⁴

Yunan hükümetinin İtilaf Devletleri nezdinde yaptıkları teşebbüsler, Patrikhane'nin yoğun çabaları ile birleşince İzmir ve çevresinde yaşayan Rumların devlete karşı ciddi teşebbüslere girişmelerini kaçınılmaz hale getirdi.

İzmir'de Rum Faaliyetleri

Yunanlılar ve yerli Rumların içerisinde oldukları siyasi akımların tek bir merkezden idare edildiğine şüphe yoktu. Osmanlı parlamentosundaki Rum mebuslar, siyasi ve sosyal Rum kurullar, sokakları dolduran kalabalıklar tüm direktifleri Fener Rum Patrikhanesi ve Mavri Mira Cemiyeti'nden alıyordu. Osmanlı'da yaşayan Rumların kopuşları her defasında aynı düzen içerisinde

1 Selçuk Ural, *Batı Anadolu'da Yunan İşgali ve Sonrası*, Güneş Vakfı Yay., Erzurum, 2005, s.20.; Bülent Atalay, *Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923)*, Tatav Yay., İstanbul, 2001, s.107.; Salâhi R. Sonyel, *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*, TTK Yay., Ankara, 2014, s.409.

2 Süreyya Özyurtkan, *Başlangıçtan Günümüze Patrikhane Dosyası*, Tem Vakfı Yay., İstanbul, 2005, s.186.

3 *Arşiv Belgeleriyle Rum Faaliyetleri 1918-1922*, C.I, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2009, s. 216.

4 Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım I*, Emre Yay., İstanbul, 1993, s.55.

oluyordu: Telkin, silahlanma, karışıklık, büyük devletlerin müdahalesi ve kopuş. Batı Anadolu'daki Yunan propagandası manevi yönünü yıllar içerisinde tamamlamıştı. Kiliseler, okullar ve Rum basını fikri olgunluğun oluşmasını sağlayan başlıca etmenler olarak ön plana çıkmıştı. Kıyıya yakın şehirlerdeki ve denize yakın bölgelerdeki Türk arazilerinin Rumların eline geçmesi için yoğun bir çaba göstermişlerdi. İpotek yoluyla malları ele geçiren Rumlar evlenirken dahi belirli plan dâhilinde hareket etmişlerdi. Erkekler ve kızlar evlenmek istedikleri kişileri özellikle adalardan seçiyordu. Böylece İzmir ve çevresinde yaşayan Rum nüfusu azalmıyordu.⁵

Mütarekeyi takip eden kargaşa içerisindeki günlerde İtilaf Devletleri İstanbul ve Boğazları ele geçirme planları ile meşgullerdi. İzmir'i ikinci planda değerlendirdikleri için büyük bir kuvvet sevk etmeleri beklenmiyordu. Fakat İtalyan, Fransız ve Yunan emelleri İzmir üzerinde kesişiyordu.⁶ Mütarekenin akabinde İzmir'de olaylar çıkmaya başladı. Kasım 1918'den itibaren İzmir'de durum kritik bir seviyeye geldi. Rumların kışkırtıcı hareketleri şehrin asayişinin tamamen bozulmasına sebep olabiliyordu.⁷

5 Kasım 1918'de Vali Vekili Nureddin Paşa, İzmir Rumlarının çok sayıda Yunan bayrağı ile beraber İtilaf hükümetlerinin bayraklarını tedarik etmek suretiyle gösteri hazırlıklarına başladıklarını Dahiliye Nezâreti'ne bildirdi. Nureddin Paşa bir gün sonrasında yaşanacakları adeta sezmişti. İstanbul matbuatında çıkan haberlere göre özel günler dışında bayrak asmanın polis müdahalesine neden olacağı bildiriliyordu. Fakat konuyla ilgili resmi bir tebliğ vilayetlere ulaşmamıştı. İzmir'deki Rumların ruh halleri dikkate alındığında Müslüman ahalinin hissiyatını tahrik ile rencide etmeye cüret edecek bir durum söz konusuydu. Müslümanları galeyana getirmek isteyen Rumlar, İzmir'in Yunanistan'a verilmesi ümidiyle İtilaf Devletleri'nin fiilen askeri müdahale yapmalarını sağlamak istiyorlardı. Bu düşüncede olanlara karşı şiddetli tedbirler almak gerekiyordu. Ayrıca konuyla ilgili İtilaf Devletleri'nin dikkati çekilmeliydi.⁸

Mütarekeye göre bir İngiliz savaş gemisinin İzmir'e geleceğinin duyulmasıyla birlikte şehirde yaşayan Rumlar geniş katılımlı bir karşılama töreni hazırlamaya giriştiler. İzmir'de çıkan Rum gazeteleri haberin duyulmasının ardından halkı tahrik etmeye başladı. İzmir'in Rum ahalisi yıllardır sabırla biriktirdikleri kını açığa vurma konusunda hiçbir beis görmüyordu. Hükümet bu gibi kışkırtıcı faaliyetlere karşı ciddiyetle gerekli tedbirlerin alınması noktasında çalışıyordu. Böyle bir süreç içerisinde 6 Kasım 1918'de, Rumların günler öncesinde karşılama hazırlıklarına başladıkları İngiliz monitörü İzmir'e

5 Celâl Bayar, *Ben de Yazdım Millî Mücadeleye Giriş*, C.5, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997, s.130.

6 Giles Milton, *Kayıp Cennet Smyrna 1922 Hoşgörü Kentinin Yıkılışı*, Çev. Esra Aktuğlu, Şenocak Yay., İzmir, 2009, s. 86.

7 Sonyel, *a.g.e.*, s.409.

8 *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*, DH. ŞFR. 601/31.

geldi. M.29 numaralı bu İngiliz monitörü, Binbaşı Dixon komutasındaki 10 askerle Kramer Palas ile Pasaport arasına demir attı. Etniki Eteryas Cemiyeti tarafından tertip edilen karşılama sırasında ellerinde Yunan bayrakları olan ve çoğunluğunu yerli Rumların oluşturduğu büyük bir kalabalık gösteri yapmaya başladı. Kordonun her köşesi mavi beyaz renkli Yunan bayraklarıyla doluydu. Rum papaz elindeki revolveri havaya boşalttıktan sonra, İngiliz torpidosuna çıkararak ruhani bir ayin icra etti. Sonrasında İzmir'in Yunanistan'a ilhakı için takdis etti.⁹ Karşılama töreni bitmesine rağmen kordondaki Rumların sayısı azalacağı yerde gittikçe artıyordu. Bu durum yaşanan taşkınlıkların istenmeyen seviyelere gelmesine neden olabilirdi. Rumlar bölgeden geçmekte olan Türklerin yakalarına Venizelos'un fotoğraflarını ya da üzerinde Yunan bayrağı olan rozetleri zorla takmak istiyorlardı.¹⁰ On gün öncesinde valiliğe Yunan bayrak ve rozetleri basmak için yapılan başvuru reddedilmesine rağmen matbaalar bunları basmaktan geri kalmamışlardı. Rum marangozlar günlerce bayrak direkleri hazırlarken, merkeplerden köpeklere kadar mavi beyaza boyanmıştı.¹¹ Rumların karşılama sonrası ellerindeki Yunan bayraklarıyla İzmir sokaklarındaki gösterileri devam etti. Ayafotini kilisesinde ilhak için ayin yapıldı.¹² Rumlar, Türklerin izzet-i nefsinde rencide edici nümayişler yapmalarına rağmen hükümet yetkilileri ile Türk halkı bu kışkırtmalardan etkilenmeyerek itidallerini muhafaza etmeyi başarmışlardı. Basına yansıyan birtakım bilgilere göre monitöre giderek ayin yapmak isteyen papaz İngilizlerin hakaretine uğrayarak def edilmişti. Rivayete göre Rumlar, 1700-1800 lira harcayarak yaptırdıkları bayrağı Ayafotini kilisesi üzerine çekmişlerdi. Kilisenin çanlarını sürekli surette çalarak şehir dahilindeki heyecanı artırmaya çalışıyorlardı.¹³ Nureddin Paşa Harbiye Nezaretine verdiği raporda, Rumların "*Türkleri galeyana getirip karışıklık çıkartmak ve burasını Yunanistan'a verdirmek*" olduğunu açıkça yazıyordu.¹⁴ İzmir'de bu tarihten sonra olaylar bir türlü bitmeyecekti. Her dinden, her milletten ve dilden insanın huzur içerisinde yaşadığı İzmir'de, Rumlar, emellerini gerçekleştirmek için Türk bayrağını yırtacak kadar ileri gideceklerdi.¹⁵ İngiliz monitörü M.29 ve aralık ayında gelecek bir benzeri M.22 devamlı surette İzmir'de kaldılar. Süreç içerisinde çok sayıda İngiliz, Fransız ve İtalyan savaş gemisi de İzmir'e gelecekti.¹⁶

9 *Yeniğün*, 7 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:64.

10 Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken Hasan Tahsin*, Aksoy Yay., İstanbul, 1998, ss.8-9.

11 Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Sırasında İzmir Sancağı*, Ayraç Yay., Ankara, 1997, s.80-81.

12 *Yeniğün*, 7 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:64.

13 *Yeniğün*, 8 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:65.

14 Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev. Cemal Köprülü, TTK Yay., Ankara, 1971, s.64.

15 Bülent Şenocak, *Levant'ın Yıldızı İzmir Levantenler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler*, Şenocak Yay., İzmir, 2001, s.214.

16 Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yay., İstanbul, 1974, s.42.

Yunan marşı ve papazların alkışları eşliğinde Türk halkını galeyana getirmek için Ayafotini'ye çekilen bayrak 7 Kasım'da indirildi. Rumların bu hareketi yalnızca Türkleri değil İngiliz temsilcinin yanında tüm yabancıların nefretini kazanmalarına da neden olmuştu. Rumlar sadece Türkleri değil aynı zamanda İtalyanları da tahkir etmeye çalışıyorlardı. Tamamı ayak takımından oluşan bir grup, İtalyan bayrağını bir köpeğe sararak sokak sokak dolaştırmışlardı. İngilizlerin gelmesiyle başlayan Rum taşkınlıkları saymakla bitmiyordu. Rum palikaryaları Splandit Palas'a yaptıkları baskında Yunan bayrağı takmadığı için otel çalışanlarını tehdit etmişlerdi. Bu esnada otelde yemek yemekte olan İngiliz Binbaşı Dixon ve monitör subayları, olaya müdahale ederek Rumları otelden uzaklaştırdıktan sonra Yunan bayrağını indirdiler. 7 Kasım'da Binbaşı Dixon, İzmir'de yayın yapan tüm gazetelerin temsilcileriyle toplantı yapmak zorunda kaldı. Yaşanan gelişmelerden hoşnut olmayan binbaşı, asayişin korunması konusunda hükümete yardımcı olunmasını istedi. Yapılan taşkınlıkların uygunsuz olduğu, yapılan mütareke ile düşmanlığın sonlandırıldığı vurgulandı. İtilaf tebaasından birilerinin taşkınlık yapması durumunda ülke dışına çıkartılacağı vurgulandı.¹⁷ Oysa taşkınlık yapan Rumlar Osmanlı tebaasıydı. Binbaşı verdiği beyanat ile Rumların yaptığı faaliyetlerden rahatsızlığını dile getirmesine rağmen bu durumun Osmanlı'nın iç asayiş meselesi olduğunu da ima etmişti.

İzmir'e İngiliz temsilcisinin gelişi sırasında yaşanan olaylar karşısında Türklerin kayıtsız kalması beklenemezdi. Rum emellerini boşa çıkarmak ve İzmir'in bir Türk şehri olduğunu Avrupa kamuoyuna duyurmak için İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti kuruldu. Moralizadelerin başını çektiği bu oluşuma İttihat ve Terakki'nin de yardımları olmuştu.¹⁸ Kurulduğu günden itibaren Cemiyet, Türk'ün sesini ilmi ve siyasi faaliyetlerle duyurmaya gayret edecekti.¹⁹

İzmir ve çevresinde yoğun emelleri olan devletlerden İtalya bu süreçte yalnız kaldı. İtalyanların Anadolu'da beşinci kol faaliyetlerinde kullanabilecekleri kendilerine yakın bir topluluk bulunmuyordu. Bu bakımdan Yunanlılar İtalyanlara göre oldukça üstün konumdaydılar. Şövalye Monfredi beraberinde getirdiği Arnavutlardan on kişinin yardımı ile İzmir'de Rumlara karşı faaliyet gösterecek bir çete kurmak istemesine rağmen başarılı olamamıştı.²⁰

İngiliz Binbaşı Dixon kısa süre içerisinde hükümete gelerek İzmir Vali Vekili Nureddin Paşa'yı ziyaret etti. Daha sonra şehirde bulunan İngiliz konsoloslughuna maiyetiyle birlikte geçen Dixon, Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasındaki tesis edilecek resmi münasebeti sağlayacaktı. Haberleşmenin sağlanabilmesi için bir subay ile altı irtibat memuru

17 Yenigün, 9 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:66.

18 Cemiyetin kuruluşu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Nail Moralı, *Mütarekede İzmir Olayları*, TTK Yay., Ankara, 2009.

19 Selçuk Üral, "İzmir Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti ve Asılsız Yunan İddialarını Çürüten Bir Bildirisi", *A.Ü Türkiyat Enstitüsü Araştırmaları Dergisi*, S.16, Erzurum, 2001, ss.269-280.

20 Umar, a.g.e., s.48.

görevlendirildi. 6 Kasım'da şehirde yaşananlardan sonra İzmir Vali Vekili Nureddin Paşa'nın istifa ettiğine yönelik dedikodular çıktı.²¹ Oysa 29 Ekim 1918'de Suriye Valisi Tahsin Bey Aydın Valisi olarak atanmıştı. Nureddin Bey halihazırda vali vekili olarak bulunuyordu.²² Tahsin Bey 9 Kasım 1918'de görevine başladı. İttihatçı kimliğiyle tanınan Tahsin Bey kısa bir süre bu görevde bulunduktan sonra 21 Kasım'da yerine Beyrut eski valisi Edhem Bey atandı.²³ Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na mensup olan Edhem Bey'in görev süresi içerisinde İttihat ve Terakki mensuplarıyla mücadele için çaba harcadığından Rumların faaliyetleriyle yeterince ilgilenilemedi. Bir süre Rum gazetelerine sansür uygulayacağını söylese dahi valiliği süresince Rum gazetelerine sansür uygulanmadı. Milli menfaatler doğrultusunda yayın yapan *Köylü* gazetesini ise divan-ı harbe verip sansür uygulamaktan geri durmadı. Edhem Bey'in valiliği döneminde Atina'dan gelen emekli deniz subayları tarafından kurulan özellikle işgal döneminde faaliyet gösteren Rum İzcilik Takımı gibi yarı militer örgütler kovuşturulmaya dahi gerek görülmedi.²⁴ Edhem Bey, hastalığını bahane ederek Aydın Valiliğinden istifa etti. Faaliyetlerinden ötürü adeta ödüllendirilerek nazır yapıldı. 20 Ocak 1919'da Nureddin Paşa asaleten valilik görevine atandı.²⁵

12 Kasım 1918'de İngiliz Monitörü Komutanı Binbaşı Dixon Almanya, Avusturya ve Bulgaristan konsoloslukları üzerinde bulunan bayrak ve armaların indirilmesini talep etti. Mütarekenin nasıl uygulanacağı konusunda bilgi sahibi olmayan vilayet bu konuda ne yapacağını bilmiyordu.²⁶ 13 Kasım itibarıyla şehirde yaşanan olaylar nispeten azalmış iken yeni bir tehlike belirdi. Rahmi Bey'in İzmir valiliği sırasında şehirden uzaklaştırdığı Metropolit Hrisostomos'un yeniden kente geleceğine yönelik haberler çıkmıştı. Alınan istihbarata göre İzmir Metropolit Hrisostomos, metropolitliği deruhte etmek üzere 14 Kasım'da İstanbul'dan hareket ederek İzmir'e gelecekti. Durumun haber alınması üzerine Hrisostomos'u parlak bir merasimle karşılamak isteyen Rumlar hazırlıklara başladılar. Köylerde ve kasabalarda yaşayan Rumlar dahi davet edilmek suretiyle büyük bir kalabalık toplanmak isteniyordu. Gençlerin yapacakları taşkınlıkların önünün alınması mümkün olamayabilirdi. Bu tarz durumlara karşı tecrübeli olan Vali Tahsin Bey metropolithanenin bizzat nasihatte bulunması için İngiliz Binbaşı Dixon'un dikkatini çekti. Dahiliye Nezâretî'ne gönderdiği şifre telgrafta ise şiddetli miting ve gösterilerin önünün alınabilmesi için hükümet merkezi tarafından Patrikhane ve bizzat Hrisostomos nezdinde teşebbüs yapılmasını talep etti.²⁷ Hrisostomos beklenen tarihte İzmir'e

21 *Yeniğün*, 8 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:65.

22 BOA, MV. 249/214.; BOA, BEO, 4540/340468.

23 BOA, MV. 249/218.; Gazeteler İttihatçı oldukları iddiasıyla azledilen valilere geniş yer ayırmıştı bkz: *Yeniğün*, 21 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:78.

24 Engin Berber, *Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919)*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1999, s.14.

25 BOA, MV. 250/18.

26 BOA, DH. ŞFR., 302/39.

27 BOA, DH. ŞFR., 602/61.

gelmemesine rağmen valilik sürekli bu konuda teyakkuz halindeydi. 16 Kasım itibarıyla konuyla ilgili tüm tedbirler alınmıştı. Vali Tahsin Bey, sabık metropolitin yeni metropolit seçimi münasebetiyle İzmir'e gelmemesinin daha uygun olacağı görüşündeydi.²⁸ İstanbul'da bulunan metropolitin İzmir'e gelmek istemesi normal kabul edilebilirdi. Fakat asıl normal olmayan durum 16 Kasım 1918'de Dahiliye Nezâreti'nin metropolitin İzmir'e ulaşım ulaşımadığını Aydın Vilayeti'nden sormasıydı.²⁹ Devleti parçalamak için faaliyette bulunan yapılanmanın bir parçası olan Hrisostomos özel olarak takip edilmiyordu. Mütarekenin henüz ilk günleri olmasına rağmen istihbarat ağı ciddi zafiyet yaşıyordu.

İzmir'de Rumca yayın yapan gazeteler açıktan açığa İzmir'in Yunanistan'a bağlanması gerektiğini savunuyorlardı. Mütareke sonrası Türkçe basına karşı saldırıya geçmişlerdi.³⁰ İzmir ve çevresinde yaşanan gelişmelerden birinci dereceden sorumlu olanlardan birisi de şehirde etkili olan Rum basınıydı. İzmir'de çok sayıda Rumca gazete yayın hayatına devam ediyordu. Ayrıca Yunan propagandasını yaymak maksadıyla Selanik'te yayınlanmakta olan İngilizce, Fransızca ve Rumca gazeteler, İngiliz ve Fransızların askeri maksatlarla kullandıkları Yunan vapurlarıyla getirilerek İzmir ve Çanakkale gibi Batı Anadolu şehirlerinde satılıyordu. Gazeteler incelendiğinde bir ihtilal provasının nüveleri görülebiliyordu.³¹ İzmir'de çıkan ve Yunan emelleri çerçevesinde yayın yapan gazetelerin başında *Kozmoz* geliyordu. Zararlı neşriyatlar yerli Rumları yaptıkları yayınlarla kolayca kıskırtabiliyorlardı. 18 Kasım 1918'de gazetelere yansıyan haberlere göre Atina'da *Asya-yı Suğralılar Kongresi* toplanmıştı. Kongrede Trakya ve İzmir çevresinin Yunanistan'a ilhakı temennisi ayyuka çıkmıştı. *Asya-yı Suğra*'da 2.650.000 Yunan nüfusuna karşı yalnızca 1.850.000 Türk nüfusu olduğu, kongrede iddia edilmişti. Kongrenin devamında *Asya-yı Suğra*'nın kendilerine verileceğine dair besledikleri kanaatleri dile getirdiler. Bu tarz yayınların ülke genelinde sorun yaratması üzerine matbuat ve haberleşmede askeri sansürün henüz lağvedilmediği, örfi idarenin uygulanacağı Başkumandanlık Vekâletince ilgililere tebliğ edildi.³²

Rum basınının sürekli olarak Aydın Vilayeti'nin nüfusunu gündeme getirerek Rumları fazla gösterme çabaları üzerine Aydın Vilayeti İstatistik Müdürü Mustafa İhsan Bey tarafından 1333/1917 nüfusunu gösteren bir istatistik yayınlandı. Yayınlanan istatistiğe göre vilayette yaşayan Türklerin nüfusu 1.291.962 kişiydi. Rum unsur 233.914, Ermeni unsur 21.914 iken diğer Gayr-i Müslimler 3.611 nüfusa sahipti.³³

28 BOA, DH. ŞFR., 602/136.

29 BOA, DH. ŞFR., 93/182.

30 Zeki Arıkan, "İşgal Dönemi İzmir Basını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.V, Sayı:13, Kasım, 1988, s.150.

31 BOA, DH. ŞFR., 609/12.

32 *Duygu*, 18 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:114.

33 *Yeniğün*, 10 Şubat 1335/1918, No:108.

İzmir’de yaşanan taşkınlıklar tüm kamuoyunun dikkatini çekmişti. Yunanistan hükümeti Rumları sakinleştirmek için 22 Kasım 1918’de İzmir’e bir mümessil gönderdi. Mümessilin İzmir’e gelmesinin ardından Rumlara sakin olmaları konusunda uyarılarda bulundu.³⁴ Şehirdeki taşkınlıklar nispeten sona ermesine rağmen Rum çetecilerin yeni yöntemler kullanarak yaptıkları baskınlarda artış yaşanmaya başlanmıştı. Özellikle fabrikalara yaptıkları baskınlarda yüklü miktarda para elde eden çeteciler bu faaliyetleri yaparken Türk askeri elbiselerini giymeyi tercih ediyorlardı. Rum gazeteleri durumdan istifade ederek Türklerin baskınlar yaptıklarını iddia ediyorlardı. İzmir’de asayişin bozuk olduğunu iddia ederek işgale zemin hazırlanmaya başlanmıştı. Türk basını ise baskın yapan çetecileri yakalayarak Rum oyununu bozan polisleri tebrik ediyordu. Rum gazeteleri Fransız basınına dayandırdığı haberlerde Konya’ya kadar olan Batı Anadolu mıntıkasının işgal edileceği iddialarını sıralıyordu.³⁵

İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Richard Webb’e Mondros’tan 30 Kasım 1918’de gönderilen yazıda; İzmir’de yaşanan gelişmelerden sorumlu olanların Rumlar olduğu vurgulanıyordu. Rumlar, İzmir’in Türklerden alınarak Yunanlılara verilmemesi ihtimalini ortadan kaldırmak için aşırı davranış sergiliyorlardı. Rumlar hedeflerine ulaşmak için kurdukları cemiyet aracılığıyla Türkleri İtilaf Devletleri’nin gözünden düşürmek istiyorlardı. Amaçlarına ulaşabilmek için de Türkleri sindirmek ve sabırlarını yitirmelerini sağlayacak olaylar çıkartıyorlardı. Türkler bu tuzağa düşmemek için ellerinden geleni yapmalarına rağmen yaşanan gelişmeler Rumlar tarafından kışkırtılmalarına sebep olabiliyordu.³⁶

İzmir’de yaşayan Rum unsurun her fırsattan istifade ederek Müslüman ahaliyi rencide edecek surette gösteriler yapması kabul edilemez bir durumdu. Bu duruma bir son verilmesi ve olaylara asayiş penceresinden bakılmasının elzem olduğuyla ilgili, İtilaf devletleri aracılığıyla ilgililere gerekli tebliğler yapıldı. İzmir’de bulunan Yunan mümessili de gerekli görülenlere tebligatın yapılacağını bildirdi.³⁷

İzmir’e İngiliz monitörünün gelmesiyle başlayan olaylar ve yaşanan gelişmeler Saruhan mebusları tarafından Meclis-i Mebusan’ın gündemine taşındı. Dahiliye Nazırı Mustafa Arif Efendi, yöneltilen sorulara verdiği cevapta, yaşananların sıradan asayiş olayları olduğunu öne sürerek durumu geçiştirmeye çalışıyordu. Fakat Aydın mebusu Emanuel Emanuelidi Efendi İzmir’de yaşanan gelişmeleri savunarak halkın ahlak, kanun ve medeniyet ile hareket ettiğini iddia etti. Karşılıklı sataşmalara dönüşen oturumda Trabzon mebusu Yorgi Yuvanidis’in olayların sorumlusu kimdir şeklindeki sorusuna Saruhan Mebusu Mustafa İbrahim Bey “*mavi beyaz rüya görenlerdir*” karşılığını vermişti.³⁸

34 *Yeniğün*, 24 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:85.

35 *Yeniğün*, 26 Teşrin-i Sani 1334/1918, No:83.

36 Sonyel, *a.g.e.*, s.410.

37 BOA, DH. ŞFR., 94/177.

38 *Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre:III, C.1, 11 Kânunuevvel 1334/1918, ss.284-285.

Aralık 1918’de İzmir’den Çeşme’ye giden arabalar, Urla’nın Gülbahçe mevkiinde silahlı 30 kadar Rum eşkiyası tarafından çevrildi. Yolculardan birisi dört yerinden yaralanırken Müslüman bir kadın da parmağındaki yüzükler kama ile çıkarılmak suretiyle gasp edildi. Bir hafta zarfında aynı mahalde bir Müslümanın katli, sürülerden koyun gaspı, arabaların tekrar tekrar soyulması gibi vukuatlara rağmen şüpheliler derdest edilememiştir.³⁹

İngiliz monitörünün İzmir’e gelmesinin ardından gerekli tedbirler alınarak en azından şehir merkezinde sükûnet sağlanmıştı. Fakat 24 Aralık 1918 günü Albay İlla Mavrudis komutasındaki Yunan torpidosu Leon İzmir’e geldi. Torpidonun gelmesiyle birlikte şehir yine yeni gösterilere ve çılgınlıklara sahne oldu. Kordon boyu mahalle, köy ve kasabalardan gelen Rumlarla dolmuştu. Rumlar ellerindeki mavi beyaz renkli bayraklarla gösteri yapmaya başladılar. Hınca hınç dolu kayıklarla Leon torpidosunun etrafını sarıyorlardı. Torpidodaki Yunan askerleri de galeyana gelerek havaya silah attılar. Fakat önceki dönemlerde limana gelen İngiliz, Fransız ve İtalyan askeri gemilerinin şimdiye kadar ateş açmamış olmaları bu usulün yalnızca Yunanlılara mahsus bir davranış olduğunun en büyük göstergesiydi. Kayıklarla torpidoya ulaşmaya çalışanların silah atmaları üzerine İzmir polisi derhal tahkikata başladı. Bunun üzerine Rumlar ellerindeki silahları denize attılar. Bu yüzden yalnızca üç adet silah ele geçirilebildi. Rum yankesiciler bu esnada çok sayıda kişinin cüzdanlarını çalmıştı. Yunan torpidosuna adeta hücum olmuştu. Torpidoya çıkanlar ve çıkmaya çalışanlar ilginç görüntülere sahne oluyordu.⁴⁰ Bu esnada Karşıyakalı Rumlar nümâyişe kostukları sırada iskele parmaklıklarını kırdılar. Kalabalığın hınca hınç doldurduğu iskele denize yuvarlandı. 9 kişi boğularak ölürken 100 kişi de yaralandı.⁴¹ Rumlar yalnızca iskeleyi yıkmakla kalmayıp aynı zamanda torpidoya da büyük zarar vermişlerdi. Torpidoya çıkan Rumlar, Yunan askerlerinin ayakkabı ve silahlarını çalmışlardı. Durum ancak yapılan tahkikatta anlaşıldı. Bunun üzerine liman idaresine müracaat eden torpido komutanı gemiye ziyaretlerin engellenmesini sağladı.⁴²

Metropolit Hrisostomos’un Kasım ayında İzmir’e geleceğine yönelik istihbarat doğru çıkmamış veyahut bu seyahat ertelenmişti. Dahiliye Nezâreti 26 Aralık 1914’te Aydın Vilayeti’ne metropolitin İzmir’e geleceğini haber verdi. Yerli Rumların metropolitin geldikleri gün gösteri ve taşkınlık yapmaları ihtimaline karşı gerekli önlemler alınmalıydı.⁴³ Hrisostomos 1 Ocak 1919’da İzmir’e ulaştı. Alınan tedbirler sayesinde karşılama sırasında hiçbir gösteri ve taşkınlık yaşanmadı.⁴⁴ Hrisostomos gelir gelmez hükümete karşı tavır koydu.

39 BOA, DH. ŞFR., 95/4.

40 *Yeniğün*, 29 Kanun-u Evvel 1334/1918, No:116.

41 *Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)*, İstiklal Harbi Kataloğu (İSH), K.6-G.51-B.51-1,2.; *Yeniğün*, 27 Kanun-u Evvel 1334/1918, No:114.

42 *Yeniğün*, 29 Kanun-u Evvel 1334/1918, No:116.

43 BOA, DH. ŞFR., 94/246.

44 BOA, DH. ŞFR., 609/25.

Yapılacak olan belediye seçimlerini Rumların protesto etmelerini sağlayarak Osmanlı idaresini istemediğini ilan etti.⁴⁵ Metropolitin İzmir'e gelmesinin ardından Rumların beşinci kol faaliyetlerinde artış yaşandı.⁴⁶ Mütareke sonrası İzmir'de yaşanan olayların kırılma noktasını teşkil eden olayların birincisi Hrisostomos'un ikincisi ise Leon torpidosunun kente gelmesidir. Bu iki olayın ardından İzmir, Buca, Urla, Söke ve Ayvalık dolaylarında tüyler ürpertici onlarca cinayet işlendi. Bütün tertipler gemide kuruluyor, karada uygulanıyordu.⁴⁷

İzmir ve Bursa havalisinin Yunanistan'a terk edilmesi için İzmir İhtilal Komitesi tarafından yapılan teşebbüsler sıklaştırılmıştı. Komite tarafından hazırlanan çok sayıdaki beyanname Bursa Metropolitliğine gönderildiği yapılan tahkikat sonucunda anlaşılmıştı.⁴⁸ Dini birer kurum olması beklenen metropolithaneler terör yuvalarına dönüşüyordu.

Batı Anadolu'da İtilaf Devletleri'nin gölgesine sığınan Yunanlılar gizli ve açık tertipler hazırlıyorlardı. Yunan Siyasi Mümessili Mavrudis İzmir'e geldikten sonra yerli Rumlar ile Rumlara ait basın kuruluşlarını denetimi altına aldı. Bu süreçte Yunan ideal ve emellerini gerçekleştirebilmek için türlü türlü teşebbüslerde bulunmaktan geri durmadı. Türk kamuoyu ve hükümetinin dikkatini çelip uyuşturmayı hedef olarak belirlemişti. Hedefine ulaşmak için öncelikli olarak Rum gazetelerinin dilini geçici olarak yumuşatmayı seçti. Bu sırada ise İzmir ve Adalar arasında haftada iki defa işleyen Yunan torpidosu ile gizlice askeri eşya ve teşkilatta kullanılmak üzere elaman getirmekteydi.⁴⁹

1918'in son günlerinde Söke'nin Yoran karyesi civarında 57. Tümenin Söke'de bulunan alayının 2. Tabur 2. Bölük Kumandanı Vekili Bekir Sıdkı Efendi Rumlar tarafından pusuya düşürülerek şehit edildi. Şehidin naaşı bulunamadığı gibi çıkarılan müfrezeeye de Rum çetesi tarafından ateşle karşılık verildi.⁵⁰ Yoran karyesinde yaşanan bu olaya bölgedeki mevcut jandarma kuvveti sayı itibarıyla gerekli müdahaleyi yapamadı. Söke kaymakamı valiliğe müracaat ederek takviye kuvvet talep etti.⁵¹ Yoran karyesinde yaşanan olayda Yunan üniforması giymiş çok sayıda kişi görülmüştü. Medeni devletler hukukunda bu tarz durumlar oldukça ağır ceza gerektirirken, Salib-i Ahmer kisvesi altına bürünmüş olan Rumların faaliyetleri yalnızca İtilaf Devletleri nezdinde yapılan teşebbüslerle protesto ediliyordu.⁵²

Mütareke gereğince ordu terhis edilmeye başlandığı için Rum çeteleri bu durumu fırsata çevirerek istedikleri faaliyetleri kolayca yapabiliyorlardı.

45 Elçin Macar, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, İletişim Yay., İstanbul, 2004, s. 69.

46 Bülent Çukurova, "Celâl Bayar'ın Batı Anadolu'daki Faaliyetlerine İlişkin Bir Raporu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. VII, S. 20 Kasım, 1991, s.350.

47 Taçalan, *a.g.e.*, s.132.

48 BOA, DH. ŞFR., 96/59.

49 *Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1962, s.133.

50 BOA, DH. ŞFR., 95/135.

51 *Yeniğün*, 29 Kanun-u Evvel 1334/1918, No:116.

52 ATASE, İSH, K.86-G.74-B.74-1-4.

Merkezi hükümetin İtilaf Devletleri nezdinde yaptığı teşebbüsler de çoğu zaman karşılıksız kalıyordu. Aydın vilayeti çetelerle gerekli mücadeleyi yapabilmek için Konya ve Karahisar gibi iç bölgelerden jandarma takviyesi talep etti.⁵³ Fakat jandarma kuvveti artırılıp suçlular yakalansa dahi sonuç değişmiyordu. İtilaf asker ve mümessilleri açık açık Rum çetecileri koruyordu. 18 Mart 1919'da Sıdkı Efendiyi şehit eden katil Aleko isimli Rum, derdest edileceği sırada Söke'deki İngiliz subayının müdahalesiyle serbest bırakıldı. Alınan istihbarata göre Sisam'a kaçırılmak istenilen katil Aleko'nun hükümete teslimi için yapılan ilk teşebbüslerden sonuç alınamadı. Ayrıca Kuşadası'nda toplanan Rum firariler, İngiliz torpil gemisiyle Sisam'a gönderiliyordu. Bu süreç içerisinde İzmir'de yaşayan Ermeniler de Rumlarla iş birliği içerisinde hareket ettiler.⁵⁴ Şehirde yaşayan Yahudiler ise gelişmelerden maddi olarak faydalanma yolunu seçmişlerdi.⁵⁵

Ocak 1919'da Urla ile Çeşme arasında bir Yunan çetesi ile Türk müfrezesi arasında büyük bir çatışma yaşandı. Daha önce çok sayıda kişiyi gasp edip yaralayan bu çete iki Türk arabacıyı ise katletmişti. 22 Ocak 1919'da Komiser Hüseyin Efendi emrindeki müfreze çete reisinin bulunduğu haneye bir baskın yaptı. Yapılan baskında çeteciler derdest edildi. Bu esnada civardaki Rumlara ait hanelerden Türk müfrezesine yoğun şekilde ateş açıldı. Çetecilerin hükümet konağına götürülmeleri engellenmek isteniyordu. Yaşanan bu olay üç gün boyunca yaşanacak olan isyan ve anarşinin de başlangıcını teşkil ediyordu. Kaymakamlıktan gerekli yardım gönderildikten sonra ateş açan mahaller ancak abluka altına alınabildi. Çeteciler gözaltına alındıktan sonra burada yaşayan Rumlar güya hayatlarının tehlikeye düştüğü bahanesiyle üç yüz kadar imza toplayarak Belediye Eski Başkanı Filadi'yi İzmir'e gönderdiler. Filadi İzmir'deki Yunan torpidosu komutanı Mavrudis ve Metropolit Hrisostomos ile görüşerek getirdiği imzalı mazbatayı takdim etti. Bunun üzerine Mavrudis İngiliz ve İtalyanlardan oluşan bir tahkik heyeti ile inceleme yapmaya karar verdi. Urla'daki Rumlar ayrıca İtilaf müdahalesini temin etmek maksadıyla 3000 imzadan oluşan telgrafın bir nüshasını metropolite gönderdiler. Urla kaymakamı metropolit vekilini kaymakamlığa davet etti. Metropolit vekili davete icabet etmediği gibi ertesi gün şehirdeki Rumlara ait işyerleri açılmadı. Sadece dört beş Rum kaymakamlık makamına geldi. Baskını yapan komiserin Urla'dan götürülmesini aksi halde durumun fena olacağını söyleyerek tehdit ettiler. Kaymakam buna rağmen yanına Rumlardan birkaçını alarak nasihatte bulunmak üzere Rum mahallesine gitti. Rumlar bu heyet üzerine ateş açtılar. Silah sesleri akşama kadar devam etti. İngiliz ve Fransızlardan oluşan heyet bölgeye ulaşınca silah sesleri ancak kesildi. Rumların yegâne amaçları gözaltına alınan çetecileri hükümet dairesinden kurtarmaktı. İtilaf mümessilleri olayların

53 BOA, DH. ŞFR., 616/118.

54 BOA, DH.EUM.AYŞ., 3/27.

55 TİH I, s.134.

Rumlar tarafından çıkarıldığını anlamakta güçlük çekmedi.⁵⁶ Batı Anadolu'nun kıyı şeridinde yaşayan Türklerin bölgeden uzaklaştırılarak, boşaltılan yerlere Rumları yerleştirmek için İngilizler ile Yunanlılar iş birliği içerisindeydiler.⁵⁷

İtilaf Devletleri'nin mütarekeye uygun olarak İzmir'e müdahalelerini sağlamak isteyen Rum ve Yunan çeteleri kendilerini maskeleyerek Türk gibi faaliyet gösteriyorlardı. İzmir'de Müslüman ve Hristiyanların ortak yaşadıkları Çorakkapı mevkiinde gasp ve yaralama gibi vakalar artmaya başlayınca vilayet konuyu yakından araştırmaya başladı. Konuyu araştırması için kurulan özel bir ekip çetenin tüm üyelerini yakalamayı başardı. Tutuklanan çete üyeleri tüm suçlamaları kabul etti. Aynı tarihlerde yaşanan bir başka olayda ise yine Türk kılığına giren çeteciler, Fransız tebaasından birisini gasp ettiler.⁵⁸ 19 Şubat'ta Ayvalık'a gelen Yunan savaş gemisini karşılayan Rumlar önce taşkınlık çıkarıp daha sonra hapishaneyi basarak 60 kadar Rum'u serbest bıraktılar.⁵⁹ Yunan subay ve askerlerinin Ayvalık'ta idareye karışmalarının önlenmesi için birtakım teşebbüsler yapıldı. Bunun üzerine İngiliz Binbaşı Dixon olayları görmek için Ayvalık'a gitti. Dixon Yunan torpido kumandanına bir daha karada herhangi bir müdahalede bulunması halinde kendi gemisiyle gelip torpidoyu İzmir limanına götüreceğini sert bir dille söyledi.⁶⁰

Hristiyanların son karnaval haftasına denk gelen 23 Şubat 1919 Pazar günü İzmir Çayırlihahçe civarında Hacı İstelyo sokağındaki Memiko Niko'nun meyhanesinde bulunan kalabalık etrafa silah atmaya başladı. Binlercesi karnaval kıyafetinde olan kalabalığın toplanma sebebini anlamak için o muntıkada devriye gezen Çayırlihahçe Polis Merkezi memurlarından Cemşit Efendi ve beraberindeki iki nefer olay yerine gitti. Meyhanede nara atıp silah atan Fransız ve Yunan bahriye efradını silah atmamaları konusunda uyardı. Bu esnada neferlerden birisinin elindeki mavzer bir Rum tarafından alındı. Cemşit Efendi olaya müdahale edip silahı almaya çalışırken meyhanede bulunanlar ellerine geçirdikleri tabak, sandalye, şişe vs.'yi devriyelerin üzerine fırlattılar. Sayıca az olan Türk devriyeler kendilerini takip eden Hristiyan ahaliyi korkutmak için havaya silah atarak olay yerinden uzaklaşmaya çalıştı. Devriyeler ara sokaklardan zor bela karakola ulaştıklarında arkalarından gelen, sayıları yaklaşık 4.000 ila 5.000 arasındaki kalabalık karakolun etrafını sardı. Kalabalığın içerisinde Yunan ve Fransız bahriye efradı da bulunuyordu. Komiser Selim ve Yüzbaşı Ziya Efendiler tarafından kalabalığın dağılması konusunda uyarılar yapılmasına rağmen Türkler tarafından haksız bir şekilde ellerinin kanlar içerisinde bırakıldığını iddia eden bir şahıs kalabalığı galeyana getirdi. Yunan ve Fransız bahriye neferleri muhafızların silahlarını ellerinden aldılar. Bu durumu fırsat bilen kalabalık zabıta üzerine saldırarak yuhalamaya

56 *Yeniğün*, 29 Kanunusani 1335/1919, No:146.

57 Taçalan, *a.g.e.*, s.131.

58 *Yeniğün*, 1 Şubat 1335/1919, No:149.

59 ATASE, İŞH, K.11-G.16-B.16-1-3.; *TİH I*, s.136.

60 BOA, DH.EUM.AYŞ., 4/46.

başladılar. Silah ve bıçak kullanılan saldırıda Polis Hamza Efendi başından ve yüzünden aldığı bıçak darbeleriyle şehit düştü. Çok sayıda zabıta da hengâme sırasında yaralandı. Olaylar Binbaşı Hüsnü Bey'in süvari ve piyade birlikleriyle yaptığı müdahale ile bastırıldı.⁶¹ Rumların büyük bir azimle başlattıkları isyan girişiminin kısa sürede bastırılması zabitanın büyük fedakarlığı sayesinde gerçekleşti.⁶² Şehit Polis Hamza Efendi için 24 Şubat 1919'da büyük bir cenaze merasimi düzenlendi. Şehidin cenazesi binlerce Türkün elinde taşındı. Kalabalık şehidin kanını unutmayacaklarına dair söz verdi.⁶³

21 Şubat 1919'da Vali Nureddin Paşa tarafından İzmir ile sınırlı olmak üzere sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetim boyunca hangi türden olursa olsun silah satan tüm dükkân ve mağazaların kapatılmasına ilişkin madde derhal yürürlüğe konuldu. Şehirde özellikle Rum mahallelerinde yaşanan istenmeyen olayların önüne geçebilmek için gece ve gündüz görev yapan süvari müfrezeleri göreve başladı. Bütün gazetelerin yayın yapmadan önce sansür heyetinden geçmesi için gerekli düzenlemeler de yapıldı. Bu durumdan şehirdeki Rum teşkilatlanmaları son derece rahatsızdı. Metropolit Hrisostomos, Nureddin Paşa'yı bir takım asılsız suçlamalarla İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcisine şikâyet etti. Şikâyetinde İzmir'in güvenliğini sağlamak için örgüt kurmak, Türklere silah dağıtmak ve Rumlardan ağır savaş vergileri alındığı gibi gerçekte bağdaşmayan iddialara yer verilmişti.⁶⁴

25 Şubat 1919'da İzmir limanına gelen Yunan vapurundan iki Rum tarafından çıkarılmak istenilen bavul şüpheli görülerek kontrol edilmek istenmiş ve bu sırada bavulun sahibi Rumlar firar etmişlerdi. Bavul açıldığında içerisinde Yunan revolver mermileri olduğu tespit edildi. 27 Şubat'ta Pire'den İzmir'e gelen Adriyanikos adlı vapurdan karaya çıkan Yunan konsolosluk kavası Dimo'nun yanındaki sandıkta farklı cins ve ebatlarda revolver mermileri bulundu. İzmir ve çevresinde çıkan çatışmalarda ölen Rumların üzerinde Yunan beylik tabancaları ve silahları olduğu görülüyordu. 1 Mart 1919'da Urla'daki tabakhane bekçileriyle girdiği çatışmada ölü ele geçirilen Mihail Pamiraki oğlu Vasil'in üzerinden bir Yunan beylik tabancası bulunmuştu.⁶⁵

İzmir bölgesindeki Yunan hükümeti tarafından finanse edilip desteklenen olaylar Ege Denizi kıyılarındaki Urla, Söke ve Ayvalık bölgelerinde yoğunlaşıyordu. İtilaf Devletleri mümessilinin gözü önünde "Salib-i Ahmer Teşkilatı", "Asya-yı Suğra/Küçükasya Cemiyeti", "Rum İzci Teşkilatı" adlı yapılanmalardan başka 2000 kadar silahlı ve gizli Rum çetesi meydana getirilmişti. İtilaf Devletleri tarafından desteklendikleri için Türk emniyet kuvvetlerine her fırsatta saldıracak cüreti buluyorlardı.⁶⁶

61 BOA, DH.EUM.AYŞ., 1/11.

62 BOA, DH.EUM.KLH., 4/30.

63 *Yenigün*, 25 Şubat 1335/1919, No:173.

64 Berber, *a.g.e.*, ss.19-20.

65 ATASE, İŞH, K.86-G.74-B.74-1-4.

66 *TİH I*, s.136.

Mart ayı başından itibaren Rum çeteleri başta İzmir ve çevresi olmak üzere çeşitli bölgelerdeki faaliyetlerini sıklaştırmaya başladılar. Söke'nin Kelih Köyü'nde bulunan ambarlardaki zahireyi Rum köylüler yağma ettikleri gibi hükümette ise hiçbir korkuları olmadığına yönelik mesaj göndermişlerdi. Tomatca köyünde 300'den fazla Yunan askeri elbiseli Rum karaya çıkararak çetecilik yapıyordu. Nif'ten İzmir'e giden bütün araçlar soyulurken Ayvalık, Urla ve İzmir civarlarında seri cinayetler işleniyordu. Aynı günlerde İstanbul'da ise Rumlar tarafından organize edilen geniş çaplı gösteriler yapıyordu. Patrikhane üzerine çekilen Yunan bayrağı polisin teşebbüsü ile indirilebilmişti. Patrikhane vekili imzasıyla Paris'e gönderilen bir mektupta "*Devlet ve milletlerinin kaderinin tayin edildiği şu sırada 500 yıldır esaret altında yaşayan Rumlara tam istiklâl verilmesi..*" isteniyordu.⁶⁷

Yunan Salib-i Ahmer Vasıtasıyla Yapılan Teşkilatlanma ve Alınan Tedbirler

İzmir ve çevresinde yaşayan ve Yunan hükümetinin desteği ile hareket eden Rumlar siyasi faaliyetlerini hayata geçirebilmek amacıyla *Asya-yı Suğra/Küçükasya Cemiyeti* adlı gizli bir teşkilat kurmuşlardı. Cemiyet, Aydın Vilayeti'nin bir oldu bitti ile Yunanistan'a ilhaki için ihtilal çıkaracak, hükümet daireleriyle resmi makamları işgal ederek Türkleri öldürecekti. 20 Ocak 1919'da Anfitrini adlı hastane gemisi İzmir'e geldi. Gemiyle beraber getirilen malzemelerle birlikte şehirde üç adet dispanser açıldı. Ayvalık da sağlık merkezi açılmak suretiyle teşkilatlanmak istenilen diğer bir yerdi. Açılan Salib-i Ahmer hastaneleri kısa sürede terör yuvalarına dönüştü.⁶⁸ İzmir'e gelen Anfitrini adlı gemiyle gelen heyet İzmir Rum Cemaati Hastanesi'ne yerleşmişti. Anfitrini uzun hazırlıklar sonrası yola çıkmıştı. Görünürde içerisinde doktor, hastabakıcı ve ilaç taşıyordu. Oysa yolcuları arasında Türkiye'den geçmiş dönemlerde firar eden komiteciler bulunuyordu. Yunan subayları Salib-i Ahmer memuru kılığına bürünmüşü. Sağlık malzemelerinin arasına ise silah ve komite eşyaları gizlenmişti. Geminin Türk topraklarına şefkat yerine felaket getirdiği bir gerçekti.⁶⁹

İtilaf Devletleri mütarekenin imzalanmasından sonra Türk sahillerine deniz yolunu kullanarak gerekli ekipman ve malzemeyi çıkarmaya başlamıştı. Fırsattan istifade eden ve emellerini gerçekleştirmek isteyen Yunan hükümeti de Leon torpidosunu İzmir'e gönderdi. Yunanlılar bununla yetinmeyip İzmir'e bir de Salib-i Ahmer heyeti gönderdi. Şehirde bulunan Rum hastanelerinden birisini sözde Salib-i Ahmer hastanesi olduğu iddiasında bulunarak yapacakları hazırlıkları perdelemeye çalıştılar. Nakliye vapurları vasıtasıyla bu hastaneye ait malzeme süsü verilmiş olan silah, elbise, hâki renkte kumaş, cephane ve bombalar İzmir'e getirildi. Rüsumat memurlarının sandıkları kontrol etmek için

67 M. Tayyib Gökbilgin, *Millî Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, Kronik Yay., İstanbul, 2018, ss.62-64.

68 *TİH I*, s.133.

69 Bayar, *a.g.e.*, ss.134-135.

yaptıkları türlü ısrarlar, Yunanlıların kendilerini darp ile tehdit etmeleri üzerine sonuçsuz kalıyordu. Yunan askerlerinin fiili müdahaleleri sayesinde sandıkların gümrükten geçirilmesi sağlanıyordu.⁷⁰

Salib-i Ahmer hastanelerine malzeme temini altında gümrükten geçirilen harp malzemeleri, Rum teşkilatlarının genişletilmesi maksadıyla kullanılıyordu. Aydın, Manisa, Söke, Urla ve Antalya'da birer Yunan Salib-i Ahmer hastanesi kurulmuştu. Civar yerlerde yenilerinin kurulması için ise çalışmalar devam ediyordu. Bir taraftan böyle hastaneler tesis edilirken diğer taraftan Yunan nakliye gemileri marifetiyle zabıt, hastabakıcı ve efrattan çok sayıda kişi iç bölgelerdeki şehirlere getiriliyordu.⁷¹ Urla gibi küçük bir bölgeye Salib-i Ahmer'e mensup bir yüzbaşı, iki mülazım, iki hastabakıcı kadın gönderilmişti. Beraberlerinde getirdikleri ve içerisinde levazım-ı sıhhiye olduğu iddia edilen sandıklarda silah ve mühimmat olması muhtemeldi.⁷²

İzmir ve civarında bulunan Yunan memurları ile Yunanistan emellerine hizmet eden Rumlardan Şubat 1919 itibariyle hafif sıhhiye kuvvetleri kurulmaya başlanmıştı. Özellikle İtalya'nın Asya-yı Suğra'daki emellerinden vazgeçtiğine yönelik ajanslarda yer alan haberlerden sonra Yunanlıların İzmir ve çevresindeki faaliyetlerinde artış yaşandı. İzmir, ani bir baskınla ele geçirilerek oldu bittiye getirilmek isteniyordu. Yunan askerleri ve yerli Rumların tavır ve hareketlerinden bu durum kolaylıkla anlaşılıyordu. Yunan torpidosu marifetiyle yeni askerler getirilirken özellikle adalardan gelen Rumlar ve Ayvalık hapishanesinden tahliye ettikleri kişiler vasıtasıyla Müslüman ahaliyi göçe zorlamaya başlamışlardı. Söke kazasının Akköy nahiyesine Sisam'dan gelen Rumlar ile yerli Rumların karakollara taarruz ederek jandarmaları tard edip karakolları boşaltmaları Yunanlıların tahmin edilenden daha büyük bir plan içerisinde olduklarını açıkça gösteriyordu. Bu durumun önüne geçilebilmesi için merkezi hükümetin İtilaf Devletleri nezdinde ciddi diplomatik teşebbüslerde bulunması gerekiyordu. Özellikle Yunan Salib-i Ahmer Cemiyeti'nin İzmir'den uzaklaştırılması gerekiyordu.⁷³ Sisam'dan gelerek Akköy ve civarında Türkleri katledip karakolları basan Yunan eşkiyasına yerli Rumlar tarafından destek verilmişti. Çok sayıda silah ve cephane yaşanan olaylar sırasında yağmalandı. Bunun önüne geçmek isteyen Harbiye Nezâreti Konya'da bulunan 23. Tümeni bölgeye sevk etmek için gerekli hazırlıklara başlamasına rağmen İstanbul'daki İngiliz komutan durumu engelledi.⁷⁴ İzmir'de konuşlu olan 17. Kolordu, sayısal yapısı itibariyle güvenliği sağlama noktasında yetersiz seviyedeydi. İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliği nezdinde asker sayısının artırılmasına yönelik yapılan girişimlerden ise olumlu bir sonuç alınamamıştı.⁷⁵

70 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-9.

71 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-9.

72 BOA, DH. ŞFR., 628/10.

73 BOA, DH. ŞFR., 616/88.

74 ATASE, İŞİ, K.115-G.25-B.25-3,4.; TİH I, s.135.

75 Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919- 1923)*, Atatürk Araştırma

9 Şubat 1919'da İzmir Aya Yani Kilisesi'nde Albay Mavrudi ile Yunan subayların hazır bulunduğu ayinde Metropolit Hrisostomos yaptığı konuşmada arzularının gerçekleşeceğini bildirdi. 8 Şubat'ta İzmir limanına gelen Adriyanikos adındaki seyahat vapuruyla asker elbisesi ve sıhhi malzeme getirilerek konsoloshane ve bir Rum hastanesine nakledilmişti. Bu vapurla ayrıca bir doktor, üç Yunan subayı ve on bir bahriye deniz efradı gelmişti.⁷⁶

Yunan hükümeti gerek Balkan Savaşları gerekse Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı tebaası olmasına rağmen Yunanistan'a firar edenleri bir yolunu bulup Anadolu'ya getirme gayret ve çabası içerisindeydi. Bu şahıslar tebaası oldukları devleti bölmek için askeri talim ve terbiye görüp, üzerlerinden Yunan askeri elbiseleri olduğu halde Anadolu'ya geliyorlardı. Getirilenlerin büyük çoğunluğu Salib-i Ahmer adı altındaki teşkilatların bünyesine yerleştiriliyordu. İzmir'de yaşayan yerli Rumlar da teşkilata dahil edilmekle birlikte Salib-i Ahmer hastaneleri adeta birer asker alma şubesi gibi faaliyet gösteriyordu. Rumların teşkilata kayıtları ve muameleleri bu sözde sağlık kuruluşlarında yapılıyordu.⁷⁷

Şubat 1915 itibariyle Yunan Salib-i Ahmeri tarafından İzmir'e sıhhiye otomobilleri, bir nevi ambulanslar dahi getirilmişti. Salib-i Ahmer hastanesindeki doktorlar, hastaneye gelen Rumları çok iyi şekilde karşılaşıyorlardı. Tedavilerden herhangi bir para talep edilmezken yeni poliklinikler hastane bünyesine eklenmişti. Tüm bunlarla halka sağlık hizmeti vermekten ziyade iyi bir propaganda ortamı yaratılıyordu. İzmir'de Rum teşkilatlanmasının merkezi olan bu yapılanmaya karşı propaganda sağlık alanında Hilâl-i Ahmer vasıtasıyla yapılabilirdi. İzmir'e acilen dört uzman doktor ile 200 lira gönderilmesi gerekiyordu. Salgın hastalıklarla mücadele için ise 500 lira tahsis edilmeliydi. 20 yataklı seyyar bir Hilâl-i Ahmer hastanesi ile kamuoyu üzerinde ciddi bir etki yapılabilirdi.⁷⁸

Salib-i Ahmer doktoru kılığında İzmir'e ulaşanların sayısı her geçen gün artıyordu. Sayıları yirmiyeye ulaşan bu doktorların çoğunluğunun Yunan subayı oldukları tespit edilmişti. Tıbbi malzeme adı altında genellikle silah ve mühimmat İzmir'e getiriliyordu. Salib-i Ahmer adı altında İzmir'de büyük bir teşkilat yapılacağı ortadaydı.⁷⁹

Mart 1919'un ilk günlerinde Rum-Yunan propagandasının çeşitli ayak oyunları sonucunda Aydın Valisi Nureddin Paşa'nın görevinden alınmasından sonra teşkilatlanma faaliyetleri daha da hızlandı. Nureddin Paşa'nın yerine Ahmet İzzet Bey (Kambur İzzet) atandı. Türk Ocağı ve İttihat Terakki gibi yapılanmaları kendisine hedef belirleyen Ahmet İzzet Bey, Yunan

Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, ss.16-17.; Süleyman Tekir, Selçuk Ural, "Batı Anadolu'da Yunan İşgali Ve Aydın Muhacirleri (1919-1920)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:13 S. 26, Güz 2017, s.128.

76 BOA, DH. ŞFR., 615/28.

77 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-9.

78 BOA, DH. ŞFR., 614/84.

79 BOA, DH. ŞFR., 615/45.

gizli teşkilatlanmalarından ziyade bu tarz yapıları kendisine hedef seçmişti.⁸⁰ Nureddin Paşa mülki ve askeri idareyi bir elde tutarak hem İtilaf Devletleri temsilcisinin müdahalelerine karşı koyup hem de Rumların taşkınlıklarını önlemişti. İzzet Bey göreve başlar başlamaz ilk iş olarak İzmir'deki inzibat ve teşkilatı dağıttı. Metropolit Hrisostomos, İngiliz ve Ermeni temsilcileriyle gün aşırı görüşüyordu. Vali değişikliğinin ardından İzmir'de garip gelişmeler olmaya devam etti. İzzet Bey'in ardından ordudan atılmış ve İstanbul polis müdürlüğüne kadar yükselmiş olan Kalkandelenli Tahsin, bir İngiliz torpidosuyla İzmir'e geldi. Bu zat tamamen Hürriyet ve İtilaf Fırkası hesabına çalışıyordu. Aydın Vilayeti'nin güvenliğinden sorumlu olan 17. Kolordu Komutanlığı görevine ise Balkan Savaşları'nda başarısızlığından ötürü emekliye sevk edilen Ali Nadir Paşa atandı.⁸¹ Rum emellerinin bu kadar yoğun hissedildiği bir dönemde bu kadar liyakatsiz kişilerin önemli görevlere atanmalarının izahı bulunamamıştı. Bu denli ciddi atamaların yapıldığı günlerde İzmir için tarihi günler yaşanıyor. Rumlar tüm güçleriyle silahlanıyorlardı. Aynı günlerde İzmir'e gelen mühimmat yüklü Aleksandros adındaki Yunan vapuru limana silah veya cephaneye indirmeden şehirden ayrılmak zorunda kaldı. Yapılan değerlendirmelere göre vapur İstanbul'a doğru gidiyordu. Bu yüzden yüklü olduğu değerlendirilen silah ve mühimmatın İstanbul'a indirilmesi muhtemeldi.⁸²

Yunanlılar Ahmet İzzet Bey'in valiliği döneminde mülki idarenin tutumundan etkilenerek teşkilatlanma çalışmalarına hız verdiler. Şehirde kurmuş oldukları izci teşkilatı⁸³ aktif hale getirildi. İzmir Emniyet Müfettişliği tarafından Dahiliye Nezâreti'ne gönderilen bir raporda İzmir'deki vali, jandarma kumandanı, liman reisi ve sairenin adeta Yunan hükümeti tarafından tayin edildiği intibainın uyandığı vurgulanıyordu. Çünkü açık açık Rumlar tarafından kurulması planlanan polis ve jandarma teşkilatlarına kayıt yapılması görmezden geliniyordu. Bu teşkilat İzmir'de Salib-i Ahmer kisvesi altında vücuda getirilmişti. Yunanlıların İzmir ve çevresindeki emellerinin büyüklüğüne nispetle İtalyanların emel ve faaliyetleri her ne kadar ikinci plana atılmış dahi olsa görmezden gelinecek gibi değildi. İtalyanlar İzmir'de mühim miktarda para sarf ederek bilhassa Türkleri kendi saflarına çekmek için yoğun çaba harcıyorlardı. İzmir limanında bulunan en büyük askeri gemi İtalyanlara aitti. Torpido kruvazörlerinin sayısı ise sekiz idi. Bir Türk'ün İtalyan uyuğuna geçmek için istekli olması durumunda yarım saatlik muameleyle bu mümkün olabiliyordu. İtalyanların Antalya'daki faaliyetlerinden ötürü İzmir ile yeterince ilgilenemediklerini düşünen Yunanlılar bu fırsatı değerlendirerek İzmir'deki faaliyetlerine hız vermişlerdi.⁸⁴

80 Berber, a.g.e., ss.21-25.

81 Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 1993, ss. 6-7.

82 BOA, DH. ŞFR., 621/18.

83 İzmir'de kurulan izci teşkilatları ve misyoner faaliyetleri için ayrıca bkz. Cenk Demir, Amerikan Board'un İzmir'deki Faaliyetleri ve İzmir Uluslararası Kolej, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kayseri, 2014.

84 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-9.

Yunan Salib-i Ahmeri'nin faaliyetleri, sahile demirlemiş olan Leon torpidosunun subay ve erlerinin yardımlarıyla artarak devam ediyordu. Leon torpidosunun İkinci Kaptanı Panoserkilopos Yunanlıların Aydın ve civarındaki teşkilatları gereği İzmir Liman Reisi olarak görevlendirilmişti. Rum veya Yunanlı şahıslara ait eşyaya ve kayıklara ait muamelede yaşanacak en küçük bir seyr-ü sefer meselesinde, bu kişi derhal müdahale ediyordu. Bu faaliyetleriyle Salib-i Ahmer ile Rum teşkilatlarının rahatlıkla limandan istediklerini İzmir'e sokmalarını sağlıyordu. Göreve başladığı ilk günden itibaren liman görevlilerine en küçük olayda dahi saldırgan davranışlar sergileyen bu kişi hakkında yapılan siyasi teşebbüslerden bir sonuç alınamadı.⁸⁵

Yunanlılar ile iş birliği yapan yerli Rumlar, İzmir'in Yunanistan'a ilhakı için ihtilal yapıp müessesleri işgal için gerekli hazırlıkları yapıyorlardı. Önce hiçbir lüzumu yok iken Salib-i Ahmer hastanesi kurulmuştu. Limanın açılmasına paralel olarak sıhhi malzeme adı altında silah, bomba ve elbiselik kumaşlar getirilmeye başlandı. Sandıkların açılıp içlerinin muayene edilmeleri Yunan subaylar tarafından engelleniyordu. Fakat küçük sandıkların iki-üç kişi ile taşınması gümrük memurlarının iddialarını doğrulayan kanıtlardı. Adalar bölgesinden yelkenli ve vapurlar aracılığıyla Rumlar tarafından saygı duyulan kişiler Türk sahillerine çıkarılıyordu. Seferberlik döneminde bir yolunu bulup Türkiye'den firar ettikten sonra Yunan ordusu saflarına katılanlar, mütareke döneminde terhis olup Türk sahillerine akın ediyorlardı. Salib-i Ahmer doktor ve hemşirelerinin çoğunluğu Yunan subaylarından oluşuyordu. Bir hastanede birkaç doktor olması yeterli iken Şubat 1919 itibariyle 40'ı aşkın sözde doktor İzmir'e ulaşmıştı. Getirilen kumaşlar Rum hastanelerine dağıtılarak Yunan askeri elbisesi şeklinde elbiseler dikiliyordu. Ayrıca şehirde bulunan Rumlar izci teşkilatına hız vermişlerdi.⁸⁶

Dahilde bulunan Salib-i Ahmer heyetleri ile sahilde bulunan Yunan subaylarının propagandaları ve adeta çıldırmaşçasına yaptıkları faaliyetler ile metropolithanenin Rum ve Yunan siyasi cemiyetlerinin iştirakiyle icra kıldıkları propagandalar ile İzmir ve havalisinde yaşayan yerli Rumların neredeyse tamamı manevi olarak zehirlenmişti. Maddi olarak ise yapılan teşkilatlanma faaliyetleri sırasında silahlanmışlardı. Öyle ki şehirdeki polis, jandarma ve adliye memurlarının tamamı Rumlara yakın kişilerden oluşuyordu. Osmanlı Devleti, Rumları askerlikten muaf tutup kendilerinden vergi almasa dahi aynı sancak altında yaşamayı kabul etmeleri imkânsız gözüküyordu.⁸⁷

İtilaf Devletleri safında yer aldığı için bu durumdan istifade eden Yunan hükümeti, Türk topraklarındaki asayiş bozmak için çok sayıda tertip yapmıştı. Osmanlı memurlarının mütarekenin ihlal edilememesi veyahut bozulmaması için gösterdiği yoğun gayreti Yunanlılar suiistimal ediyorlardı.

85 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-9.

86 ATASE, İŞH, K.115-G.25-B.25-1,2.

87 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-9.

Fırsatı değerlendiren Yunanlılar muhtelif iskelelerden komitacı ve çeteciler, silah, cephane ve bombaları Türk topraklarına çıkarıyordu. Yapılan istihbarat çalışmalarında Yunan hükümetinin Türkiye’de yaşayan yerli Rumları silahlandırıp ayaklandırarak ihtilal yapmak istedikleri kolayca anlaşılıyordu. Batı Anadolu’da nüfus çoğunluğunu sağlamak için çok sayıda Yunanı Türk sahillerine getiriyorlardı. Hatta Bulgaristan hükümetinin dahi sınırdaki Türk askerinin sayısının azalmasını fırsata çevirmek için harekete geçtiği anlaşılmıştı. Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında yapılan bir anlaşma ile özel olarak mübadele edilen Bulgar muhacirleri yeniden Edirne’ye sevk ediliyordu.⁸⁸ Bu gibi durumların önüne geçebilmek için Harbiye Nezâreti tarafından aşağıdaki önlemler alınarak ilgililere tebliğ edildi.

Buna göre:

Her çeşit silah, cephane ve üniformanın Osmanlı memleketinde her kim olursa olsun ithal edilmesi yasaktır.

Osmanlı tebaasından olmayan sivil ecnebler Türkiye’ye geldikleri iskele veya istasyondaki polis memuruna geliş sebepleri, gidecekleri mahal ve ikamet sürelerini bildirmeye mecburdur.

Balkan Savaşları sonrasında Bulgaristan ve Yunanistan hükümetleriyle yapılan karşılıklı anlaşmaya tabi olarak mübadele edilen ahalinin Türkiye topraklarına gelmeleri yasaktır.

Yunanistan ve Bulgaristan ahalisinden olup geçici süreyle dahi olsa ikamet etmek amacıyla Osmanlı Devleti dahiline bir ay içerisinde 50 kişiden fazla seyyah kabul edilemez. Gelenlerin meşgul oldukları işleriyle ilgili şüphe duyulması halinde vilayetteki vali tarafından sınır dışı edilebilirler.⁸⁹

Heyet-i Nasiha’nın İzmir’e Gelişi ve Sonrasında Yaşananlar

Mütareke sonrası süreçte Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Gayr-i Müslimler, özellikle de Rumlar devletin savaştan mağlup çıkmasını fırsata çevirmek için taşkınlıklar yapmaya başladılar. Silahlı çeteler kurup Türklere saldıran Rumların faaliyetleri Şubat 1919’dan itibaren Batı Anadolu ve İstanbul çevrelerinde yoğun olarak hissedilmeye başladı. Yayınladığı bildirimler ile asayiş kontrol altına almaya çalışan hükümet daha etkin mücadele edebilmek adına heyet-i nasihaların kurulmasına karar verdi. Anadolu’nun muhtelif bölgelerine giderek halka tavsiyelerde bulunacak olan bu heyetlerin içerisinde, Müslüman olmayan ricalden kimseler de bulunacaktı. Bu heyetler halka padişah adına teminat verebilecekti.⁹⁰ Heyetler vasıtasıyla yerinde

88 BOA, BEO, 4566/342386-3.

89 ATASE, İSH, K.351-G.203-B.203-3.; BOA, BEO, 4566/342386-4.

90 Mevlüt Çelebi, *Heyet-i Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992, ss.5-6.

durum tespiti yapılabilecekti.⁹¹ İzmir ve civarına gelecek olan heyet Şehzade Abdürrahim Efendi başkanlığında hareket edecekti. 16 Nisan 1919'da padişahı ziyaret ettikten sonra heyet yola çıktı. Heyet ayrıca halkın ihtiyaçlarının neler olduğunu da bir rapor halinde hükümete sunacaktı. Nasihat heyetinin pek parlak bir surette karşılanması gerekiyordu. Çünkü Rumların küçük törenleri dahi büyük mitinglere dönüştürme çabaları karşısında Türklerin, özellikle de Türk Ocağı'nın kayıtsız kalması beklenemezdi. Başta valilik ve belediye başkanlığı olmak üzere heyetin karşılanması ve ağırlanması sırasında yapılacak olanları en ince ayrıntılarına kadar müşahede ettiler. 26 Nisan 1919'da heyet İzmir'de büyük bir törenle karşılandı. Heyet 27 Nisan'da birtakım Rumların yaptıkları tezahüratlar arasında Buca'ya gitti. Buca Rum Piskoposu şehzadeye bu ziyaretin İttihat ve Terakki'nin yaptığı mezalimleri unutturacağını söyledi. Şehzade ise bu durumdan duyduğu memnuniyeti dile getirdi.⁹²

Mütarekeden sonra yaşanan onca olay ve teşkilatlanma faaliyetinden sonra şehzade başkanlığındaki bir heyetin parlak gösterilerle karşılanmış olmasının her şeyin bir anda unutulmasını sağlaması beklenemezdi. Abdürrahim Efendi başkanlığındaki heyetin kente geldiği gün Müslümanlar iş yerlerini kapatıp yaşam alanlarını süslemişlerdi. Ayrıca her bir yanda Osmanlı sancakları dalgalanıyordu. Oysa Kordon boyu ve Rum mahallelerinde bir tek Osmanlı sancağı görmek mümkün değildi. Heyetin İzmir ve çevresinde dolaşması esnasında ise sadece birkaç Rum şapkalarını çıkararak saygı gösterisinde bulunmuşlardı. Heyet Buca'ya gittiği zaman İzmir metropoliti tarafından verilen emir neticesinde Rum mektebi öğrencileri karşılama merasimine katılmıştı. Buca sakinlerinin çoğunluğu ecnebi ve Rum olmalarından ötürü heyete karşı ihtiram gösterilmesi hususunda metropolithanenin verdiği emir işe yaradı. İzmir'de yayınlanan *Vemya* adındaki Rum gazetesi metropolithanenin karşılama konusundaki tavrını yayınladığı cüretkâr bir makaleyle eleştirmişti.⁹³ Rumların hoş görünme çabalarının samimiyet seviyesi büyük bir tartışma konusuydu. Duygu gazetesi nasihat heyetinin İzmir'den ayrılmasından sonra yaptığı bir haberde şu satırlara yer veriyordu; "*Hani ya bayraklarla çıkılmayacaktı? Dün yine neydi kordon boyu? O ne hal? O ne kabil idi? Ne oluyordu o mavi bayraklar? ne oluyordu o tepinmeler? O hengâme-i kıyamet.*" Nasihat heyetinden sonra şehirde bir daha coşkunluk ve nümayiş olmayacağına dair ortak bir karar belirmişti. Fakat Rumlar, üzerinden çok geçmeden ellerindeki mavi beyaz bayraklarla gösterilere devam ettiler.⁹⁴

Şehzade Abdürrahim Efendi'nin İzmir'e gelişinden on gün önce yani 16 Nisan 1919'da İzmir'e gelen Yunan zırhlısı Averof'un karşılanma merasimi

91 Mikail Kolutek, "İşgal Öncesi İzmir'de Asayiş Olayları ve Yerli Rumların Tutumlarına Dair Bir Değerlendirme", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.7, S.1/1, 2017, s.112.

92 Heyetin İzmir'deki faaliyetleri için bkz: Çelebi, *Heyet-i Nasîha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, ss.30-46.

93 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-5.

94 *Duygu*, 10 Mayıs 1335/1919, No:270.

oldukça dikkat çekiciydi. Bu karşılama şehirde yaşayan Müslümanları derinden etkilemişti. Halk buna sebep olanlardan nefretle söz ediyordu. Averof'un limana geldiği gün sabah erken saatlerden itibaren Rum mahallesindeki gazino ve kahvehanelerin çok azı açılmıştı. Bu mekanların çoğunluğu yaya kaldırımlarıyla temas edecek şekilde beş-altı metre uzunluğunda yeni Yunan bayrakları ve çiçek saksılarıyla donatılmıştı. İzmir'in Rum, Yunan ve diğer Gayr-i Müslim ahalisi rıhtımda yoğun bir kalabalık oluşturarak toplanmışlardı. Averof yaklaşıp açıkta demirlemeye başlayınca kalabalıktan "*Yaşasın Yunanistan, Yaşasın Venizelos, Kahrolsun Türkiye*" naraları atılmaya başlandı. Sevinç gösterileri sırasında havaya silah atılıyordu. Bazıları kayıklarla ve bazıları ise suya atlayıp yüzerek Averof'u ziyaret ettiler. Rum tebaanın Averof'u karşılama sırasındaki taşkınlıklarıyla bir de nasihat heyetine karşı takındıkları hoş olmayan tavırları görenler akıl dairesinde Rumları ıslah etmenin mümkün olmadığını rahatlıkla anlayabilirlerdi.⁹⁵ Averof zırhlısının kente gelmesinden sonra sözde asayişin korumak için 17 Nisan'dan itibaren karaya Yunan devriyeleri çıkarılmaya başlandı. Kolordu komutanının İtilaf Devletleri mümessili nezdinde yaptığı teşebbüslerle bu devriyeler kaldırılabilirdi. Harbiye Nezâreti'ne göre; devriye sayısı her geçen gün artırılarak İzmir'i işgal ettiklerini iddia edebilirlerdi.⁹⁶

Emniyeti Umumiye Müfettişinin raporuna göre Nisan 1919 itibariyle acilen alınması gereken tedbirler şu şekilde sıralanıyordu;

Sürekli ve etkili siyasi teşebbüsler ile Yunanistan hükümetinin İzmir limanına demir attığı Averof ve Leon adlı savaş gemileri her ne suretle olursa olsun İzmir'den uzaklaştırılmalı.

Yunan hükümetine ait hiçbir savaş gemisinin İzmir'e çıkmasına müsaade edilmemeliydi. Bunun başarılması durumunda Rum ve Yunanlıların üretkarlıkları, yerini sakinliğe bırakmalı.

Averof ve Leon uzaklaştırıldıktan sonra bu gemilerdeki subaylar tarafından yapılan müdahaleler ortadan kalkar, böylece gerek vilayette gerekse gümrükte görevli Osmanlı memurları görevlerini rahatlıkla ifa edebilirler. İzmir'e kaçak yollarla sokulan şahıs ve eşyalar da önlenmeli.

Başta İzmir olmak üzere sahil ve dahil vilayetlerde bulunan Salib-i Ahmer hastaneleri acilen kapatılmalı.

Aydın Vilayeti'nin her tarafından özellikle İzmir'de asker, jandarma ve polis kuvvetinin artırılması gerekiyordu. Böylece İzmir ve çevresinin eşkiya yatağı olmasının da önüne geçilebilir.⁹⁷

Nisan 1919'da Yunan hükümeti, on beş gün içerisinde 18-55 yaş grubunda bulunan tüm erkekleri silah altına davet etti. İzmir'e yapılacak olan

95 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-5.

96 TİH I, s.136.

97 BOA, DH.EUM.AYŞ., 8/105-3.

askeri çıkarma için Yunanlılar tüm hazırlıklarını tamamlıyorlardı. Adalarda yaşayan Müslüman gençler Rum kayıklarını para karşılığında kiralayarak Osmanlı sahillerine firar ediyorlardı.⁹⁸ Bir başka istihbarat notunda ise Yunan hükümetinin altı sınıf efradını silah altına aldığı bildiriliyordu. Bunun üzerine Sisam adasındaki durumun yerinde araştırılması için gerekli hazırlıklara başlandı.⁹⁹ Sisam'da Müslüman kayıkçılar tarafından yapılan istihbarat çalışmasında, Yunan hükümetinin 28 yaşına kadar olanları hali hazırda silah altında tuttuğu, bir kısmını Selanik üzerinden Rusya'ya, yarısından fazlasını da Anadolu üzerine yapmayı planladığı harekatta kullanmak üzere hazır kıta beklettiği anlaşılmıştı.¹⁰⁰ Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Aydın Vilayeti'ne gönderilen başka bir istihbaratta ise Yunan hükümetinin İzmir sahiline 25 bin asker sevkini İtalyanların önlediğine yer veriliyordu.¹⁰¹

Urla kasabasında nüfus üstünlüğünü ellerinde bulunduran Rumlar, bu durumu her defasında fırsata çevirebilmek için ellerinden gelen tüm gayreti gösteriyorlardı. Ocak ayında yaptıkları hafızalarda olan Urla Rumları Nisan 1919'da paskalyayı bahane ederek kasabanın her köşesine Yunan bayrağı çekerek gösteri yapmak için faaliyete geçtiler. Eli silah tutan herkese 400'er fişek dağıtıldığı gibi bir de 60 kişilik çete kurulmuştu. Gerekli tedbirler alındıktan sonra İngiliz temsilci de olaydan haberdar edildi. Temsilci bu durum karşısında Urla'ya bir gemi veyahut İngiliz subayı göndereceğine yönelik teminat verdi.¹⁰²

İzmir'de Rum Metropolithanesi tarafından Osmanlı Devleti aleyhinde yayınlanan *Les Précessions des Chrétiens* adlı kitapta Türkiye'deki Hristiyanlar ile Rum Ortodoksların hükümetten gördükleri sözde zulümlerden bahsediyordu. İçerisinde çok sayıda hezeyan barındıran kitap Yunanistan hükümetinin İstanbul'daki siyasi temsilcisi tarafından gerek Rumlara gerekse farklı çevrelere dağıtılıyordu.¹⁰³ Fener Rum Patrikhanesi 9 Mayıs 1919'da yayınladığı beyannameye şu ifadelerle yer veriyordu; "*Osmanlı tebaası olan Rumların Osmanlı Devleti'ne karşı hiçbir bağları ve vecibeleri kalmamıştır. Osmanlı Devleti'nin Patrikhaneye ve cemaatine tanıdığı imtiyazlara da ihtiyaç kalmamıştır.*"¹⁰⁴

18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı'nda Batı Anadolu topraklarının İtalya'ya verilmesinin Akdeniz hâkimiyeti konusunda yaratacağı sorunlar uzun tartışmalara neden oldu. Aylarca süren görüşmeler sonucunda İtalya saf dışı bırakıldı. Yunan hükümetinin henüz konferans başlamadan önce müttefikler nezdinde yaptığı girişimler meyvesini vermişti. Kâğıt üzerinde yapılan nüfus istatistikleri ile Batı Anadolu'da yaşayan Rumların mağdur olduklarına yönelik propaganda sonunda karşılığını buldu. Lloyd George ve

98 BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/4-17.

99 BOA, DH. ŞFR., 625/5.

100 BOA, DH. ŞFR., 626/168.

101 BOA, DH.EUM.AYŞ., 6/4-12.; BOA, DH. ŞFR., 98/294.

102 ATASE, İSH, K.11-G.55-B.55-1.; BOA., DH.EUM.ECB., 23/96.

103 BOA, DH.EUM.AYŞ., 9/20.

104 Hakan Alkan, *Fener Rum Patrikhanesi*, Günce Yay., Ankara, 1999, s. 52

Woodrow Wilson'un fikir birliği ile Batı Anadolu'da sözde mezalime uğrayan Rum halkının kurtarılması için İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine karar verildi. 14 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edileceğine yönelik verilen nota, valiliğe tebliğ edilirken 15 Mayıs 1919'da şehir Yunan kuvvetleri tarafından işgal edildi.¹⁰⁵

Sonuç

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından Yunan hükümeti tarafından desteklenen ve finanse edilen Anadolu'nun yerli Rumları vakit kaybetmeden beşinci kol faaliyetlerine başladılar. İlk büyük gösteri, İtilaf Devletleri adına İzmir'e gelen M.29 numaralı İngiliz monitörünün kente geldiği gün yaşandı. 6 Kasım'da şehirde yaşananlar bundan sonra yaşanacakların da habercisi niteliğindedir. Bu tarihten sonra Rum Metropolithanesi, Asya-yı Suğra Cemiyeti, İzci Teşkilatı gibi kurumlar bünyesinde yerli Rumlar örgütlenmeye başladılar. İzmir'de Rumca yayın yapan gazeteler halkı galeyana getirerek Rum örgütlenmesinde ciddi rol oynadılar. İdarecilerin sıklıkla değişmesi ciddi bir sansür faaliyetinin yapılması karşısında büyük engel oldu.

İtilaf Devletleri ise İstanbul'dan kentin idarecilerini sıkça değiştirerek müdahale etme yolunu seçiyordu. İttihat ve Terakki kökenli valilerin yerine Hürriyet ve İtilaf kökenli valiler atanıyordu. Bu valiler ise asıl tehlike olan Rumlarla mücadele etmek yerine şehirdeki İttihatçı yapılanmayı çökertmek için faaliyet gösterdiler. Her ne kadar Nureddin Paşa'nın valiliği döneminde Rum faaliyetleri kontrol altında tutulsa dahi görevden alınmasının ardından Rumlar üzerindeki kontrol büsbütün kaybedildi. Kolordunun başına atanan basiretsiz komutan ise gerekli tedbirleri alamadı. İstanbul'da bulunan hükümet ise İtilaf Devletleri nezdinde yaptığı teşebbüslerden istediği sonucu elde edemedi. Kente Şehzade Abdürrahim Efendi başkanlığında gönderilen nasihat heyeti görkemli şekilde karşılanırsa dahi asıl amacına hizmet edemedi.

Rumlar İzmir ve çevresindeki faaliyetlerine aradıkları kılıfı Salib-i Ahmer'de buldular. Bu yardım ve sağlık örgütü vasıtasıyla Batı Anadolu'daki ihtiyaç sahiplerine yardım götürdükleri iddiası, işgale kadar gerekli örgütlenmeyi yapmak için aradıkları fırsatı Yunanlılara tanıdı. İlaç, sargı bezi, sedye, ambulans gibi sıhhi ekipman sandıklarıyla Anadolu teşkilatlanmasında kullanacakları silah, cephane ve bombaları Anadolu'ya kolayca soktular. Gümrüklerde görevli İtilaf subayları ile Yunan subayları bu süreçte seyirci kaldılar. Ayrıca Yunan komite ve çeteciler hastane gemileriyle İzmir ve çevresine getirildi. Sayıları zaman içerisinde 2000'e ulaşan bu çeteciler Türk karakollarını basıp köyleri yağmalayacak kadar ileri gittiler. Ordunun büyük kısmı mütarekeden sonra

105 Umar, *a.g.e.*, ss.88-100.; Ural, *a.g.e.*, ss.25-35.; Taçalan, *a.g.e.*, s.123.

terhis edildiği için bu çetelere karşı gerekli mücadele tam anlamıyla yapılamadı. Yunan hükümetinin bu faaliyetleri desteklemekteki yegâne amacı; Mondros Mütarekesi'nde karışıklık çıkan yerlere müdahale yetkisini, İtilaf Devletleri'nin kullanmasını sağlamaktan ibaretti. Müdahale sonrası İzmir ve çevresinin Yunanistan'a ilhakı sağlanacaktı. Bu amaca yönelik olarak bölgedeki nüfus yapısının Rumlar aleyhinde değiştirilebilmesi için Adalar bölgesinde yaşayan Rumlar İzmir ve çevresine göç ettirildi. Basiretli idareciler ile İzmir'deki Türklerin çalışmaları kentin işgal edilmesini önleyemedi. Paris Barış Konferansı'ndan gerekli izni alan Yunan ordusu 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etti.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)

II. Resmi Yayınlar

Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi
Arşiv Belgeleriyle Rum Faaliyetleri 1918-1922, C.I, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2009.

III. Süreli Yayınlar

Yenigün
Duygu

IV. Kitaplar

Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1993.
ALKAN, Hakan, Fener Rum Patrikhanesi, Günce Yayınları, Ankara, 1999.
ATALAY, Bülent, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Siyasi Faaliyetleri (1908-1923), Tatar Yayınları, İstanbul, 2001.
BAYAR, Celâl, Ben de Yazdım Millî Mücadeleye Giriş, C.5, Sabah Kitapları, İstanbul, 1997.
BERBER, Engin, Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Sırasında İzmir Sancağı, Ayraç Yayınları, Ankara, 1997.
_____ , Yeni Onbinlerin Gölgesinde Bir Sancak: İzmir (30 Ekim 1918-15 Mayıs 1919), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
ÇELEBİ, Mevlüt, Heyet-i Nasîha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.

- DEMİR, Cenk, *Amerikan Board'un İzmir'deki Faaliyetleri ve İzmir Uluslararası Kolej*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kayseri, 2014.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Millî Mücadele Başlarken Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, Kronik Yay., İstanbul, 2018.
- JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev. Cemal Köprülü, TTK Yayınları, Ankara, 1971.
- MACAR, Elçin, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.
- MILTON, Giles, *Kayıp Cennet Smyrna 1922 Hoşgörü Kentinin Yıkılışı*, Çev. Esra Aktuğlu, Şenocak Yayınları, İzmir, 2009.
- MORALI, Nail, *Mütarekede İzmir Olayları*, TTK Yayınları, Ankara, 2009.
- ORBAY, Rauf, *Cehennem Değirmeni Siyasi Hatıralarım I*, Emre Yayınları, İstanbul, 1993.
- ÖZYURTKAN, Süreyya, *Başlangıçtan Günümüze Patrikhane Dosyası*, Tem Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.
- SONYEL, Salâhi R., *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*, TTK Yayınları, Ankara, 2014.
- ŞENOCAK, Bülent, *Levant'ın Yıldızı İzmir Levantenler, Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler*, Şenocak Yayınları, İzmir, 2001.
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken Hasan Tahsin*, Aksoy Yayınları, İstanbul, 1998.
- TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919- 1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1962.
- UMAR, Bilge, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1974.
- URAL, Selçuk, *Batı Anadolu'da Yunan İşgali ve Sonrası*, Güneş Vakfı Yayınları, Erzurum, 2005.

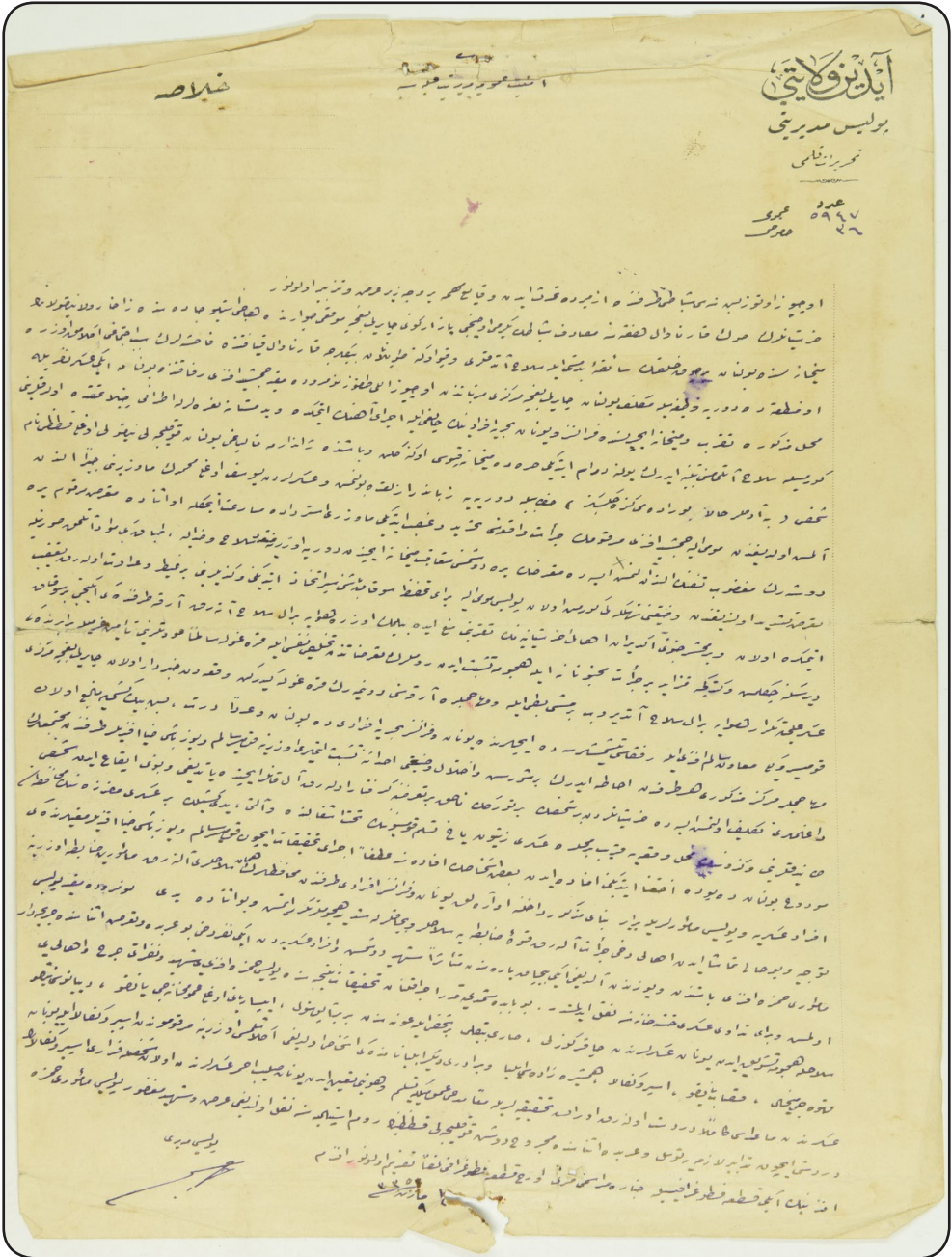
V. Makaleler

- ARIKAN, Zeki, "İşgal Dönemi İzmir Basını", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.V, S:13, Kasım, 1988, ss.145-165.
- ÇUKUROVA, Bülent, "Celâl Bayar'ın Batı Anadolu'daki Faaliyetlerine İlişkin Bir Raporu", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* C. VII, S. 20 Kasım, 1991, ss.347-365.

- KOLUTEK, Mikail, “İşgal Öncesi İzmir’de Asayiş Olayları ve Yerli Rumların Tutumlarına Dair Bir Değerlendirme”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, C.VII, S.1/1, 2017, ss.110-117.
- TEKİR, Süleyman, URAL, Selçuk, “Batı Anadolu’da Yunan İşgali ve Aydın Muhacirleri (1919-1920)”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl:13 S. 26, Güz 2017, ss.125-148.
- URAL, Selçuk, “İzmir Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti ve Asılsız Yunan İddialarını Çürüten Bir Bildirisi”, *A.Ü Türkiyat Enstitüsü Araştırmaları Dergisi*, S.16, Erzurum, 2001, ss.269-280.

EKLER

Ek-1: Yunan ve Fransız askerleri öncülüğündeki Hristiyan ahalinin Çayırılıbahçe Polis Merkezi'ni sararak bir polis memurunu şehit ve iki askeri yaraladıkları. (BOA, DH.EUM.AYŞ. 1/11.)

Ek 4: Yunanlılar'ın İzmir'i işgalinden sonra Yunan zabitlerinin propagandaları, cephane yığarak Rumları silahlandırdıkları, dahilde Yunan Salib-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetleri Averof zırhlısı ile Leon Torpidosu'nun limana gelmelerinde Rumların yaptığı nümayiş ve tezahüratlar.

(BOA, DH.EUM.AYŞ.8/105)

